

A PREVERBÁCIÓ KÉRDÉSEIHEZ A MAI OROSZ NYELVBEN

KECSKÉS ISTVÁN

I. A preverbáció még napjainkban is a szlavisztika egyik legfontosabb, egyben legvitatottabb kérdése. A Meillet megállapítása szerint: „A szláv igét tanulmányozni a prefigált formák figyelembevétele nélkül azt jelenti, hogy a nyelv reális tényeitől eltávolodva absztrakt ítéletekkel foglalkozunk.” [1]

Az igei előképzés lényege és egyben problematikus volta is, kettősségében rejlik. Új szó keletkezik, ha a prefixum nélküli perfektív igeformához előképzőt kapcsolunk.

Pl: дать—выдать, ступить—наступить

Abban az esetben ha a fő imperfektív, a szóképzés együtt jár az ige szemléletének a megváltozásával.

Pl: петь—запеть; строить—перестроить

Vannak vitás esetek mikor — néhány kutató véleménye szerint (A. N. Tyihonov; V. V. Vinogradov; stb.) — az imperfektív igeformához csatolt prefixum segítségével csak az ige perfektív aspektusát képezzük, új szó nem keletkezik. (Ezt a kérdést egy későbbi fejezetben majd részletesen is tárgyaljuk.)

A. V. Bondarko és L. L. Bulanyin [2] az orosz igeről írt könyvükben meggyőző érvekkel bizonyítják, hogy a mai orosz nyelvben minden esetben perfektív szemléletű ige keletkezik, ha az előképző nélküli imperfektív igeformához prefixumot kapcsolunk. Ez más szóval azt jelenti, hogy a preverbáció minden esetben perfektiválással jár együtt. (Meg kell jegyezni, hogy perfektiválás lehetséges a — ну — szuffix segítségével is, bár ez a folyamat ritkább.)

Pl: мелькать—мелькнуть; толкать—толкнуть

Éppen ezért minden prefixáció perfektiváláshoz is vezet, sokan a perfektiválás grammatikai eljárásának tekintik a prefixációt is. Holott ez a folyamat elsősorban szóképzés, melyet csak kísér a perfektív grammatikai jelentés keletkezése.

Helyesen mutat rá Sz. O. KARCEVSKI: „A prefixumok segítségével történő perfektiválást, csak akkor lehetne grammatikai eljárásnak tekinteni, ha minden folyamatos szemléletű igeformának egy, és csak egy befejezett szemléletű ige felelne meg.” [3] De a mai orosz nyelvben az igék többsége nemcsak egy előképzővel állhat, hanem többel.

Az igei előképzés grammatikai funkciójának kialakulása és a „vid” kategóriába való „beilleszkedése” hosszú folyamat eredménye. Kétségtelen tény, hogy a preverbáció segítette a „vid” rendszer kialakulását, tökéletesedését, de nem ez játszotta a főszerepet. J. KURYLOWICZ véleménye szerint a prefixum nélküli ige — prefigált ige „oppozíció nem tiszta grammatikai, hanem lexikai is”. [4]

II. Ahhoz, hogy választ kapjunk arra a kérdésre, hogyan alakulhatott ki az alábbiakban véve szóképző-folyamat grammatikai funkciója, mivel magyarázható az, hogy egyes prefigált igék esetében a prefixum lexikális, másoknál viszont grammatikai

jelentése kerül előtérbe, meg kell vizsgálni a prefixum és az igekötő alkotta sajátos szimbiózist. Ebben a kapcsolatban a következő tényezők játszzák a főszerepet:

1. A prefixum nélküli igető lexikális jelentése.
2. A prefixum lexikális jelentése.
3. A kontextus, melyben az adott prefigált igét használjuk.

Nézetünk szerint mindhárom tényező egyaránt fontos, bár bizonyos esetekben egyik vagy másik szerepe erősödhet.

A prefixum az egyik komponens ami adja az új ige jelentését. Egyesülve a tövel, bizonyos mértékben kvalifikálja azt, de maga a prefixum is az igető lexikai jelentésétől függően átmegy különböző változásokon és felvesz különböző jelentéseket egészen a homonimáig.

A prefixum szerepe az igetőhöz kapcsolódva módosító. Valamilyen változást idéz elő az adott igető struktúrájában, szemantikájában és esetleges aspektusában. O. M. SZOKOLOV írja: „Minden prefixum egy meghatározott szemantika képviselője, melyet már eredetileg is tartalmaz a prefixum nélküli igető.” [5]

Az a tény, hogy nem minden ige állhat minden prefixummal, arra mutat, hogy a két komponens között szemantikai kapcsolatnak kell lenni. Nincs például „вырадовать” ige, mert jelen esetben a „вы” prefixum jelentése sehogy sem egyeztethető össze az igekötő szemantikai tartalmával. Tehát ha egy ige nem állhat valamelyik előképzővel, ez azt jelenti, hogy a prefixum által jelölt térbeli, időbeli stb. viszonyok nem hozhatók kapcsolatba az ige jelentésével. Pl: pepe + богатеть ≠ перебогатеть

A prefixum nélküli igető képes a szemantikai variációkra, amely abban nyilvánul meg, hogy a cselekvés lefolyását különböző szempontokból lehet figyelembe venni. Pl. idő, hely, irány, tulajdonság, mennyiség stb. Éppen ez a körülmény határozza meg az igető és a prefixum egymásrahatásának végeredményét.

A prefixum és az igető viszonyát az egyes és általános kapcsolatához hasonlíthatjuk. Az általános magába foglalja az egyest, de az általános nem az egyesek összessége, hanem minőségileg is más, fejlettebb dolog. Vegyünk néhány konkrét példát:

A бить ige egy általános cselekvést fejez ki, melyet több oldalról jellemezhetünk. A hozzá kapcsolódó prefixumok az általánost konkretizálják. Determinálttá teszik az igető által kifejezett cselekvést. Pl:

бить — разбить	бить — побить
перебить	убить
выбить	
забить	

Ezek az egyes jelentések már eredetileg is benne vannak az általános jelentésben, a prefixum determinálja, hogy egy adott kontextusban, beszédhelyzetben, a polyszemantikus igető mely konkrét jelentéséről van szó, hogyan zajlik le az igető által jelölt cselekvés.

Она перебила все стаканы.
Борис выбил стекло из рамы.

A prefixumok hozzáadásával új szavak, új igék keletkeznek, melyek a valóság más-más részét jelölik. Tehát minőségi változás megy végbe. Az így keletkező új igék egyre jobban eltávolodnak a kiinduló igető jelentésétől, sőt reimperfektizáció útján, szuffixum segítségével többnyire szemleletpárt is képeznek maguknak.

Pl: забить-забивать : перебить-перебивать

A prefixum és az igető kapcsolatának vizsgálatakor nem szabad elfeledkezni arról a fontos tényről, hogy ebben a szimbiózisban, annak ellenére, hogy mind a két

komponens hatással van egymásra, a döntő szerep többnyire a prefixum nélküli igejé. Sok esetben az igejé, mint a prefixális képzés, prefixummal összehasonlítva szemantikailag „jelentősebb” komponense, elhomályosítja, magába olvasztja a prefixum jelentését. Ezt a tényt figyelmen kívül hagyva olyan hibába esnek a kutatók, hogy a prefixumnak tulajdonítanak olyan jelentéseket, melyek már eredetileg is benne vannak az igejé szemantikájában, a prefixum csupán megerősíti, hangsúlyozza azt.

PI: заготовить, запланировать

Így a prefixális képzések vizsgálatakor félő, hogy egy prefixumnak annyi lexikai jelentést tulajdonítanak, ahány igei-lexikai csoporttal kapcsolódik az adott előképző.

Bizonyos esetekben az is előfordul, hogy a prefixum szemantikájának hatása olyan nagy az igejé általános jelentésére, hogy a keletkezett prefigált ige teljesen elveszítheti a lexikai kapcsolatot a prefixum nélküli igejével.

PI: ставить—оставить, быть—забыть

A fenti példákban már nehéz megállapítani a szemantikai kapcsolatot az igejé és a származékige között.

III. A mai orosz nyelvet vizsgálva prefigált igejé esetében a prefixumok következő funkcióit különböztetjük meg:

1. kvalifikátor
2. modifikátor
3. tiszta vidképző
4. indeterminatív

1. A kvalifikátor előképző megváltoztatja az igejé lexikai jelentését és szemléletét. A prefigált alak szemantikai tartalmában és gyakran grammatikai sajátosságaiban is eltér a prefixum nélküli igejétől. Ezek az előképzők a cselekvés külső jegyeit fejezik ki, kiegészítő jelentést adnak a prefixum nélküli igejének, szűkítik annak szemantikáját, és térbeli jelentéssel bírnak. A kvalifikátor előképzőkkel álló igejé szemléletpárt alkotnak.

PI: плыть — переплыть — переплывать
писать — выписать — выписывать

2. A modifikátor előképző módosítja a prefixum nélküli igejé szemantikáját. Ezek a prefixumok a figyelmet a cselekvés végbemenetelének belső jegyeire irányítják, és ún. cselekvésmódokat alkotnak, melyek A. V. Iszacsenko [6] szerint a prefixum nélküli igejé szemantikai modifikációi. Hasonlóan a kvalifikátorokhoz, a modifikátorok is szűkítik a prefixum nélküli igejé szemantikáját. Értelmezésünk szerint a modifikátorok a cselekvés időbeli (rendszerint egyik fázisára, és mennyiségi, viszonyaira utalnak. A modifikátor előképzővel álló igejé nem alkotnak szemléletpárt. A prefixum gyakran а — СЯ — partikulával együtt tölti be modifikáló funkcióját.

PI: закричать ; прошуметь ; перекалечить ; напиток

Itt kell szólnunk az ún. „cselekvésmódookról”, vagy nemzetközi terminust használva Aktionsart-okról. (способ действия: совершаемость) Az aspektus és az Aktionsart szigorú elkülönítésével először a svéd szlavistánál S. Agrellnál találkozhatunk. [7] Aspektus terminus alatt Agrell a szláv ige két alapkategóriáját, a cselekvés folyamatos és befejezett formáját értette. Véleménye szerint az aspektus grammatikai kategória, ellentétben az Aktionsartal, amely lexikai kategória. Ez utóbbi terminussal jelölte a prefigált igejé szemantikai funkcióit, (és néhány prefixum nélküli, de szuffixummal rendelkező igeformát) melyek megmutatják hogyan, mi módon megy végbe az igejé által jelölt cselekvés.

Ennek a dolgozatnak nem célja, hogy részletesen elemezze az Aktionsart-al kapcsolatos nézeteket. Csupán a két legfontosabb irányzatot ismertetjük:

a) A kutatók egy része megkülönböztet morfológiai jeggyel markírozott (prefixummal és szuffixummal) cselekvésmód csoportokat, valamint markírozatlan (нехарактеризованные сп. дейст.) csoportokat. Ez utóbbi csoportba sorolják az állapotot kifejező igéket, (стоять, лежать, спать) viszonyt jelölő igéket, (относиться, знать, иметь) állapotba való átmenetet jelölő igéket, (гнупеть, толстеть) stb. Ezt a nézetet támogatják J. Sz. Maszlov; A. V. Bondarko; L. L. Bulanyin; stb. [8.]

b) A kutatók másik csoportja szűkíti az Aktionsart „értelmezési tartományát”.

A. V. Iszacsenko új terminust vezet be: совершаемость [9]. Ezzel jelöli az egyszerű vagy előképzős alapige szemantikai modifikációit, melyek külső (formális) eszközökkel vannak kifejezve. Iszacsenko e kategória fő jegyének tekinti azt, hogy az igéknek nincs megfelelő szemléletpárja.

Pl: Закричать ≠ закрикивать

Szemben Bondarkóval és Bulanyinnal, akiknél az aspektus korrelációt alkotó igék is tartozhatnak valamelyik Aktionsart csoporthoz. [10] Egy csoporton belül találhatunk szemléletpárral rendelkező és párnélküli igéket is.

Pl: Дождаться — дожидаться
добудиться
дозваться

Az újabban megjelent munkák közül ISZACSENKO nézetét osztja V. V. GUREVICS, [11] aki külön lexémáknak tekinti a запеть:запевать igéket. Véleménye szerint az Aktionsartokat kifejező igék nem alkotnak szemléletpárt. Csak olyan szóalkotó típusokat tekint cselekvésmódoknak, melyekben a szóképző affixum a cselekvés végső és kezdeti határait, valamint mennyiségi viszonyait jelöli.

GUREVICS szerint ha cselekvésmódoknak tekintjük az állapotigéket, a viszonyt kifejező igéket, stb., ezen az alapon a beszéd, érzékelés stb. igéit is cselekvésmódoknak kell tekinteni, és így a cselekvésmódok nem mások mint igei szemantikai csoportok. GUREVICS megállapításai érdekesekek és fontosak a további kutatások szempontjából. Hibájul róható fel az, hogy csak a cselekvés kezdetére és végső határait utaló prefixumokkal álló igéket tekinti cselekvésmódoknak az időbeli viszonyokat kifejező közül. Holott a cselekvés delimitativitását kifejező prefixumok is Aktionsartokat jelölnek.

Pl: поговорить, посидеть, побеседовать

3. Az aspektológia legvitatottabb kérdése; létezik-e a mai orosz nyelvben ún. „tisza vidbeli előképző”? [12] (preverbe vide; чистовидовая приставка) A. N. Туи-нонов így határozza meg ezt a fogalmat: [13] «Под чистовидовые приставки обычно подводятся такие глагольные префиксы которые присоединяясь к бесприставочной основе глагола несовершенного вида изменяют только видовое его значение но не носят в него никаких дополнительных лексических значений» A probléma megoldását nehezíti az a tény, hogy ugyanaz a prefixum bizonyos igetövek esetében lexiko-grammatikai, más igetövekkel pedig grammatikai funkciót tölt be. De nincs a nyelvben olyan prefixum mely minden esetben csak grammatikai funkciót tölt be.

БИГАРИ JÓZSEF szerint [14]: „A prefixális szóképzés szoros összefonódottsága a vidbeli alakképzéssel oda vezet, hogy sok esetben igen nehéz határt vonni a szóképzés és alakképzés között.”

A kutatók két táborra oszlanak:

a) V. V. VINOGRADOV [15] A. A. Szpagisz [16] A. N. Tyihonov stb. a hagyományos lexikális — grammatikális prefixum megkülönböztetés híve.

b) Azok a nyelvészek akik nem ismerik el a tiszta vidbeli prefixumok létezését, többféle megoldást ajánlanak.

Sz. O. KARCEVSZKI a „szemantikai pár” terminus bevezetését javasolja olyan esetekre, ahol a prefixális korreláció tagjai lexikai jelentés szempontjából nagyon közel állnak egymáshoz. [17]

Különböző beszédfeltételek esetében a szemantikai pároknál vagy az aspektus, vagy a lexikai különbség kerül előtérbe. Ezt a nézetet támogatja könyvében O. P. RASSZUDOVA is. [18] Jól szemléltetik a kontextus megkülönböztető szerepét a következő példamondatok:

1. Он *шил* два куска кожи.
2. Мама *шила* мне новую рубашку.

Az első példában a prefixum lexikális jelentése fontos, a második esetben pedig a grammatikai funkciója.

Így homonimák jöhetnek létre a nyelvben. Pl:

шить — *шить*
сшивать — *шить*

J. SZ. MASZLOV csak a szuffixális korrelációkat tekinti szemléletpároknak. Az igei defektivitás két fokát különbözteti meg:

1. abszolút imperfektiva tantum: *иметь*
abszolút perfektiva tantum: *отшуметь*
2. viszonylagos imperf. tantum: *писать*
viszonylagos perf. tantum: *написать*

A *писать* — *написать* típusú ígéket közeli szinonimáknak tekinti.

A. V. BONDARKO és L. L. BULANYIN szerint a prefixális szemléletpár tagjai különböző szavak. Két csoportra osztják az ilyen típusú ígéket:

1. jelentésük teljesen egybeesik:

ставить—поставить, крепнуть—окрепнуть

2. jelentésük nem minden esetben azonos:

звонить—позвонить, белеть—побелеть

N. SZ. AVILOVA véleménye szerint úgy a prefixális, mint a szuffixális aspektus korrelációk tagjait egyaránt külön lexémáknak kell tekintenünk. [19] Nem ismeri el, hogy léteznek a mai orosz nyelvben teljes egészében deszemantizálódott, bizonyos esetekben csak grammatikai funkcióval rendelkező preverbiumok. Igazi formaképző elemnek a flexiót tartja. „A prefixumot már csak azért sem lehet egy színvonalra hozni a flexióval, mivel nincsenek tiszta vidképző, teljesen deszemantizálódott üres prefixumok, a legkönnyebben deszemantizálódó prefixumok mindegyike feltétlenül rendelkezik néhány jelentéssel, közülük olyannal is, mely új szemantikát hoz az ige-térbe.” — írja Avilova. [20]

ВИНАРИ J. azon az állásponton van, hogy az alak- és szóképző funkció élességi fokában lehet a különbség. [21] Egyes esetekben a „perfektiváló funkció világosan előtérbe lép és kissé el is homályosítja a szóképző funkciót, de az utóbbit teljesen mégsem tünteti el.”

Bár kétségtelenül elavultnak látszik az a nézet miszerint az orosz igeik túlnyomó többsége szemléletpárral rendelkezik, de a tiszta vidbeli prefixumok megléte mellett szólnak a következő tények:

1. Bizonyos aspektus korrelációk mindkét tagjának jelentésbeli egybeesése. Pl:

ставить — поставить

2. A binális oppozíciók tagjai felcserélhetők a frazeológiai kifejezésekben. (Lásd A. Tyihonov!) [22]

мылить — намылить шею
из мухи делать — сделать слона

3. Az analógiás képzések megléte. Különösen jól látható ez az idegen eredetű származékszavaknál, ahol nem beszélhetünk a prefixum deszemantizálódásáról. Pl:

штрафовать—оштрафовать, формировать—сформировать

Még a tiszta vidbeli prefixum létének legnagyobb ellenzői is bizonyos esetekben kompromisszumra kényszerülnek. A. V. Iszacsenko írja a következőket [23]:

«Не исключено, что в единичных случаях действительно последние следы лексических значений приставки, выветрились.»

A tiszta vidbeli funkció, valamint a prefixális aspektus korrelációk a következő módon jöhetnek, ill. jöhetnek létre:

1. Olyan prefigált igék esetében, ahol a prefixum azt az irányt vagy módot jelöli, ahogy a cselekvés leggyakrabban végbemegy. Ilyenkor a beszélő számára, éppen a gyakori használat miatt, a prefixum lexikális jelentése csak másodlagos, a grammatikai funkció kerül előtérbe. A prefixum elsődleges szerepe itt is kvalifikátor vagy modifikátor volt. Ebből alakult ki a tiszta vidbeli funkció.

Pl: квалиф. писать — написать
шить — сшить
modif. строить — построить

2. A prefixum és az igető jelentése nagyon közel áll egymáshoz. A prefixum szerepe pleonasztikus. A prefixum mintegy rádupláz az igető jelentésére, megerősíti azt.

Pl: делить — разделить; креститься — перекреститься
круглеть — округлеть

A nyelv fejlődése során sajátos harc figyelhető meg a prefixum nélküli ige és a prefigált származék ige között, mikor a két forma jelentésével majdnem, vagy teljesen egybeesik. Ilyenkor, mivel mindkét ige a valóság ugyanazon részét jelölte, az egyik eltűnik a nyelvből, vagy valamelyik alaknál jelentésmódosulás következik be. Sok esetben prefigált forma marad meg és imperfektív alakot képez magának.

Pl: круглить — округлить — округлять
поясать — опоясать — опоясывать
делить — разделить — разделять

3. V. V. VINOGRADOV érdeme annak a ténynek a megállapítása, hogy tiszta vid funkcióban a prefixumok meghatározott struktúrájú és szemantikájú ige csoportok esetében lépnek fel. A prefixum reális jelentésének elvesztése törvényszerűvé válik meghatározott morfológiai felépítésű és lexikális jelentésű igék esetében. Sok ige az analógia alapján egyesül az adott prefixummal.

помрачнеть, погрустнеть, поскучнеть
следать, сшить, сформировать, смастерить
оледенеть, олысеть, обеднеть, одервенеть
приземлиться, прилуниться

Törvényszerű, hogy a Mars-ra való érkezést az új примаршиться ige fogja jelölni a fentiek analógiájára.

4. A prefixum mai orosz nyelvben betöltött negyedik funkcióját azért jelöltük „indeterminatív” terminussal, mivel ebben az esetben valóban „meghatároz(hat)atlan az előképző szerepe.

A prefixum és az igető olyan egységet alkot, melyben a prefixum jelentését, funkcióját a mai nyelv alapján nem lehet pontosan megállapítani.

Valószínűnek látszik, hogy a nyelv fejlődésének egy bizonyos szakaszában a prefixum ezen igetőkkel kapcsolódva is különböző időbeli, térbeli és mennyiségi viszonyokat jelölt. (Kvalifikátor vagy modifikátor volt.) De a prefigált ige jelentése nem úgy jött létre, hogy valamelyik komponens szemantikája dominánssá vált a szimbiózisban, hanem a két tag egymásrahatása mindkettő jelentésének neutralizálódásával járt. Egy teljesen új jelentés jön létre. Az ilyen típusú igék száma nem nagy, jellemzőjük, hogy minden esetben szemléletpárt alkotnak.

воспеть—воспевать

забыть—забывать

заставить—заставлять

найти—находить

ошибиться—ошибаться

A mellékelt táblázatban példákkal szemléltetjük a prefixumok funkcióit.

IV. A prefixumok funkcióit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy ugyanaz a prefixum különböző igetőkkel másképp viselkedik, más-más funkciót tölt be.

kval. сойти—сходить

kval. составить—составлять

mod. сходить

tiszta vid. сделать—делать

indet. сговорить—сговаривать (beleegyezik vk. házasságába.)

Ez a megállapítás fordítva is igaz. Ugyanazon igetővel kapcsolódva prefixumok különböző funkciót töltenek be.

kval. напеть—напевать

mod. пропеть

tiszta vid. спеть—петь

indet. воспеть—воспевать

Többször előfordul, hogy ugyanaz az igető ugyanazzal előképzővel áll, de a prefixum funkciói változnak.

kval. наставить — несмавляемь револьвер на Антона наставлять

mod. наставить стульев

indet. наставить—наствялять когó — н. на путь истинный

A táblázat alapján láthatjuk, hogy nem minden előképző rendelkezik mind a négy funkcióval. A — по — prefixum nem állhat kvalifikátorként. A в: до: над: под prefixumok nem tölthetnek be tiszta vidbeli funkciót. Néhány más prefixum is csak ritkán fordul elő ebben a szerepben. (пере: вы: из) A legtöbb prefixum nélküli igető több előképzővel is előfordulhat. Különösen a konkrét, elsősorban térbeli mozgást jelölő igék kapcsolódnak sok előképzővel.

Nem mondható el ugyanez a „hangképzés” igéiről, melyek általában csak olyan prefixumokkal kapcsolódhatnak, melyek az igető jelentését a cselekvés fázisain belül modifikálják. Pl.: шептать—зашептать—пошептать—прошептать

Префикс	квалификатор	модификатор	чистовидовая	индетермин.
в- во-	внести	вслушаться	—	вдаться
вз- вс- воз-	взлететь	взболтать	воспользоваться	воспеть
вы-	выйти	вылежаться	выстирать	—
до-	доплыть	доиграться	—	доставить
за-	забежать	забегать	запятнать	заставить
из- изо- ис-	изгнать	избегать	изваять	—
на-	наложить	наестся	написать	найти
над- надо-	надстроить	—	—	—
о- об- обо-	объехать	—	отелиться	ошибаться
от- ото-	отойти	отзвучать	отомстить	—
пере-	переплыть	перекалечить	перекреститься	—
по-	—	поговорить	поставить	—
под- подо-	подсунуть	поддакивать	—	подкупить
при-	приехать	приоткрыть	присниться	приговорить
про-	пробить	прошуметь	проанализировать	—
раз- рас-	раскидать	раскричаться	разбудить	—
с-	срезать	—	сделать	сговорить
у-	улететь	—	убаюкать	—

Fontos megjegyezni, hogy csak egy prefixált alak megléte sem bizonyíték arra, hogy az igező és a képzett alak szemléletpárt alkot. Pl.:

ВДОВЕТЬ ⇨ ОВДОВЕТЬ

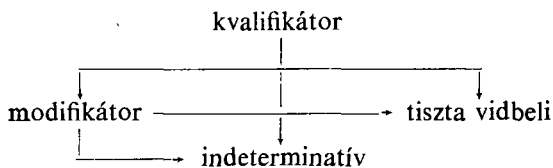
V. Vizsgálatunk csak a prefixumok fő funkcióira terjedt ki. Minden csoport esetében több alcsoportot is létre lehet hozni.

A prefixum kvalifikáló szerepe másként érvényesül a konkrét térbeli mozgást kifejező *выйти* igenél, vagy az elvontabb jelentéssel bíró *выдумать*, *выговорить* igeik esetében.

Különböző módon jelentkezik a tiszta vidbéli funkció a *сниться*—*присниться* típusú igeéknél, ahol a prefixum lexikai jelentése még a mai nyelvben is jól látható, ellentétben a *телиться*—*отелиться* típusú igeékkal, melyekben már csak nehezen határozható meg a mai nyelv alapján, hogy milyen lexikai jelentéssel bírt a prefixum.

Érdekes feltevés található C. B. Roberts [24] cikkében, aki az *o-ob-obo-* prefixumnál meglévő „mozgás felefé” (motion downwards) jelentést vizsgálva arra a következtetésre jut, hogy az *o-* prefixummal álló ún. „becsapást; tévesztést jelölő ige”) *ошибаться*; *обмануть* esetében az előképző ezen jelentésének kialakulása a térbeli „lefelé” jelentés alapján magyarázható. „The spatial value -downwards- extended via -down from- to lapse from (a norm).” [25] A kvalifikátor funkció átalakult modifikátorrá, vagy indeterminatív funkcióvá.

A kvalifikátor funkció az alap, a többi ebből fejlődik ki. (Ez főleg annak tulajdonítható, hogy a prefixumok eredetileg mind térbeli jelentéssel bírtak.) Az egyes funkciók kialakulását és egymásba való átmenetét a következő sémával szemléltethetjük:

JEGYZETEK

- [1] Мейе А.: Общеславянский язык 1961. Изд. АН СССР Москва ст. 235.
- [2] Бондарко А. В.—Буланин Л. Л.: Русский глагол. Изд. АН СССР Москва, 1968. ст. 30—40.
- [3] Карцевский С. О.: Система русского глагола. Сб. «Вопросы глагольного вида». Москва, 1962. ст. 121.
- [4] KURIŁOWICZ J.: Pochodzenie slowianskich aspektow czasownikowych. Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie. R. 9. Lwow. 1929. old. 70—74.
- [5] Соколов О. М.: О значениях и функциях русских глагольных префиксов. Труды Томского унив. вып. 174. 1964. ст. 8—19.
- [6] Исаченко А. В.: Грамматический строй русского языка в сопоставлении с словацким. Братислава. 1960. Изд. Слов. А. Н. ст. 216.
- [7] AGRELL S.: Aspektänderung und Aktionsartbildung beim polnischen Zeitwort. Lund. 1908.
- [8] lásd. [2]
- [9] lásd. [6]
- [10] lásd. [2]. 28—35. old.
- [11] Гуревич В. В.: К вопросу о предельности действия Русский язык в нац. школе 1974/3. ст. 81.
- [12] A Bihari József által magyarra fordított terminust használjuk.
- [13] Тихонов А. Н.: К вопросу о чистовидовых приставках в современном русском языке. Труды Самарканд. Гос. унив. вып. 118/1962 ст. 31.

- [14] VINARI JÓZSEF: Aspektusproblémák a mai orosz nyelvben. Egri Ped. Főisk. füz. 255/1962.
 [15] Виноградов В. В.: Русский язык Москва 1947. Изд. АН СССР
 [16] Спагис А. А.: Парные и непарные глаголы в русском языке. Москва 1969. Изд. АН СССР
 [17] см. [3] ст. 229.
 [18] Рассудова О. П.: Употребление видов глагола в русском языке Москва 1968. Изд. МГУ
 [19] Авилова Н. С.: Категория вида глагола в её отношении к словоизменению. Известия АН СССР Сер. лит. и языка 1972 вып. 3 том XXXI. ст. 264—271.
 [20] см. [19].
 [21] lásd. [14] 188. old.
 [22] см. [13] ст. 40—42.
 [23] см. [6] ст. 175.
 [24] C. B. ROBERTS: The "down, withdrawal from" value of the Russian prefix o(ob)—. Studia Slavica tom. XX. 1974. 221—236. old.
 [25] lásd. [24] 225. old.

ZU DEN FRAGEN DER PRÄVERBATION IN DER HEUTIGEN RUSSISCHEN SPRACHE

István Kecskés

Die Fragen der Präverbation werden in der sich mit der russischen Verbalanschauung beschäftigten Fachliteratur im Rahmen der Kategorie „Vid“ erörtert. Mit dem Ausdruck Präfixierung wird vor allem ein neues Wort geprägt. Es handelt sich also um einen wortbildenden Prozess, der nur begleitet ist von der Entstehung der perfektiven grammatischen Bedeutung im Falle der imperfektiven Verbalwurzeln.

Im weiteren wird die eigentümliche Symbiose von Verbalwurzel und Präfix untersucht und eine Antwort auf die Frage angestrebt, ob in der heutigen russischen Sprache sogenannte „reine Praeverb vide“ existieren. Die Stellungnahme der sich mit dem Aspekt des Problems befassenden Forscher in dieser Frage wird — ohne Anspruch auf Vollkommenheit — bekanntgegeben.

Tatsachen deuten darauf hin, dass ein Grossteil der in der heutigen russischen Sprache vorhandenen Aspekt-Korrelationen aus den Aktionsarten hervorgegangen ist. Das Verhältnis von Aspekt und Aktionsart wird anhand von Beispielen dargestellt.

Der abschliessende Teil der Abhandlung bringt eine Determinierung der Rolle der Präfixe vom Gesichtspunkte der zwischen der Semantik von Präfixe und Verbalwurzel bestehenden inneren Beziehungen.

Иштван Кечкеш:

K ВОПРОСАМ ПРЕВЕРБАЦИИ В СОВРЕМЕННОМ РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Вопросы превербации обычно рассматриваются внутри категории вида в специальной литературе, занимающейся русским глагольным аспектом.

С помощью префиксации глаголов в первую очередь создаётся новое слово. Так этот приём является прежде всего словообразовательным, лишь сопровождаемый возникновением perfektivного грамматического значения imperfektivного глагола.

В данной работе рассматривается своеобразный симбиоз глагольной основы и приставки. Дается классификация функций префиксов. Автор делает попытку дать ответ на вопрос, существуют — ли так называемые «чистовидовые приставки» в современном русском языке? Здесь дается и краткий обзор мнений разных учёных, занимающихся проблемами аспекта.

Факты указывают на то, что разные функции приставок, существующие в современном русском языке, развиваются на основе их квалификационной функции.

В конце работы автор определяет некоторые важнейшие отношения, существующие между глагольной основой и приставкой.